

MIKROETTEVÕTJATE VALMISOLEK ARVESTUSALA MUUTUSTEKS EESTI NÄITEL

Maret Güldenkoh¹; Uno Silberg²

Artikkel kajastab arvestusala hetkeseisu ja tulevikusuundi ning mikroettevõtjate raamatupidamiskohustuse täitmist Eestis. Mikroettevõtjaks on osäühing, mille aruandeaasta käive ei ole suurem kui 50 000 eurot ja bilansimaht suurem kui 175 000 eurot, lisaks ei tohi tema kohustised ületada omakapitali ning sellise osäühingu peab olema asutanud üks füüsiline isik, kes on ka selle osäühingu juhatuse liige. Mikroettevõtjatel on riigi ees lihtsustatud aruandluskohustus: nende majandusaasta aruanne koosneb vaid bilansist ja kasumiaruandest. Kuid ka sellist lihtsustatud aruandlust ei esitata alati nõuetekohaselt. Artikli eesmärgiks on välja selgitada Eesti mikroettevõtjate valmisolek arvestusala tulevikusuundatest tuleneva muudatustega. Analüüsitakse Eestis 2020. aasta majandusaasta aruande esitamata jätnud mikroettevõtjate osakaalu ning nende valmidust reaalajamajanduse visiooni ja arvestusala tulevikusuundadest tulenevate muudatustega.

Artikkel on jaotatud kolmeks osaks. Esimese osas antakse ülevaade raamatupidamiskohustuslaste finantsaruandluse olemusest, selgitatakse direktiivi 2013/34/EU (raamatupidamisdirektiiv) rakendamisest tulenevat olukorda Eestis, selgitatakse direktiivi 2014/55/EU (e-arveldamine) rakendamisest tuleneva finants-aruandluse teostamiseks vajalike majandustehingute algdokumentidele sätestatud nõudeid. Teises osas selgitatakse kasutatud uurimisstrateegiat ja kolmandas tuuakse välja analüüsitulemused ja nende põhjal tehtud järeldused.

Finantsaruandlus muutuste tuules

Euroopa Liidu arvestuspoliitika üheks eesmärgiks on riikide rahvuslikest eripäradest tulenevate erinevuste vähendamine selleks, et ühtlustada arvestusala aruandlust ehk selleks, et kõikjal Euroopa Liidus saadaks finantsaruandlusest üheselt aru ning aruannetest tulenev oleks üheselt mõistetav ja läbipaistev. Seetõttu ongi Euroopa Liidus pidevas muutuses erinevad arvestusala aruandlusdirektiivid. Direktiividega sätestatakse liiduüleselt kehtivad põhimõtted teatud finantsaruannete koostamiseks ning direktiivide üldiseks eesmärgiks on olnud aruandekohustuslaste halduskoormuse vähendamine.

Direktiiv 2013/34/EU jõustus Eestis 2016. aasta 01. jaanuarist ning ettevõtjad kategoriseeriti majandusaasta majandusnäitajate (varad, müügitulu, keskmine töötajate arv) alusel. Ettevõtjaid jaotatakse nelja kategooriasse: mikroettevõtjad, väikeettevõtjad, keskmise suurusega ettevõtjad ja suurettevõtjad. (Accounting Act 2021) Direktiivi jõustumisel aastal 2016 eeldati, et muudatus toob kaasa raamatupidamiskohustuslaste halduskoormuse vähenemise, sest vastavalt ettevõtja kategooriale kehtestati aruande-

¹ Maret Güldenkoh, MBA, lektor, Eesti Sisekaitseakadeemia ja Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia, maretgyldenkoh@gmail.com

²Uno Silberg, DEc, dotsent, Eesti Maaülikool, uno.silberg@gmail.com

kohustus aastaaruande koostisosade kohta esitatavas majandusaasta aruandes. Näiteks kehtestati mikroettevõtjatele majandusaasta aruande esitamisel lihtsustatud nõuded (Accounting Act 2021).

Savitševa (2019, 31) poolt läbi viidud analüüsist selgus, et vaid 33,11% analüüsitavatest oli 2018. aastal majandusaasta aruanne õigeaegselt esitatud ja 24,25% oli majandusaasta aruanne esitamata. Rahandusministeeriumi tellimusel viis TalTech uurimisgrupp 2020. aastal läbi mahuka uuringu selgitamaks välja majandusaasta aruannete esitamata näitajate võimalikud põhjused aastatel 2010-2018. Laidsoo jt (2020) analüüsist selgus, et aruannete mitte esitamise määrad on mikroettevõtjatel 12% tasemel. Eelnevatest analüüsidesid järeldavad autorid, et majandusaasta aruannete mitte esitajatest enamus on mikroettevõtjad, sest nad on uuringu tõenäosusele vastavate näitajatega ning enamus nendest ei ole käibemaksukohustuslased.

Eestis võivad mikro- ja väikeettevõtjad esitada registripidajale lühendatud raamatupidamise aastaaruande, mis koosneb bilansist, kasumiaruandest ja vajalikest lisadest (Accounting Act 2021). Kuid ka lühendatud aastaaruanded tuleb koostada raamatupidamisarvestuse alusel ja kui raamatupidamisarvestus ei ole nõuetekohane, siis ei saa nende põhjal aruandeid koostada. Kõik ettevõtlustegevusega seotud majandustehingud tuleb nõuetekohaselt dokumenteerida ehk paigaldada nõuetekohasesse süsteemi ning kõikidel tehingutel peavad olema algdokumendid. Algdokumendid peavad olema masintöödeldavad, vaid siis, kui raamatupidamis-kohustuslasel ei ole masintöödeldava algdokumendi käitlemise võimalust ning selle võimaluse loomine nõuab temalt ebaproportsionaalselt suuri kulutusi või pingutusi, võib algdokument olla muus püsivat kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (Accounting Act 2021).

Registrite- ja Infosüsteemide Keskuse (2021) e-äriregistri statistika kohaselt on 2021. aasta oktoobrikuu seisuga 2020 aasta majandusaasta aruanded esitamata osatähtsusega 38,04%. Vaatamata aruandekohustuse lihtsustamisele (st aruannete arvu vähendamisele) mikroettevõtjate seas ei ole see siiski kaasa toonud aruandekohustuse täitmist osatähtsusega 61,96% suur arvuine enamus neid, kes majandusaasta aruannet ei ole artikli koostamise ajaks esitanud. 2021. aasta oktoobrikuu seisuga ei olnud osatähtsusega esitanud majandusaasta aruandeid 77 198 (Center for ... 2021).

Autorid on veendunud, et automatiseerimine lihtsustab finantsarvestust ja ka raamatupidajate, kes igapäevaselt, finantsarvestusega tegelevad, tööd. Kuid kindlasti tuleb ettevõtjatele selgitada, miks on vaja andmeid digitaalselt edastada, mis andmetega edasi tehakse, kellele neid edastatakse ning kuidas neid töödeldakse ja tagatakse turvalisus. Reaalajamajanduse visiooni ellu viimisel tuleb arvesse võtta ettevõtjate suutlikkust üle minna automatiseerimisele.

Metoodika

Eestis registreeritud äriühingutest seisuga 01.12.2021 on 69,49% registreerinud end osatähtsusega. Nendest pea 1/3 on asutatud selliselt, et osakapitali sisse makse on tegemata. (Center of ... 2021) Eestis saavad mikroettevõtjad esitada registripidajale

lühendatud raamatupidamise aastaaruande, mis koosneb bilansist, kasumiaruandest ja vajalikest lisadest (Accounting Act 2021). Esitatud aastaaruannete alusel saab välja selgitada mikroettevõtjate arvukuse.

Mida suuremasse kategooriasse ettevõtja kuulub, seda enam võib olla veendunud, et raamatupidamiskohustust täidetakse nõuetekohaselt. Samas on selgusetu, mil moel täidavad mikroettevõtjad oma raamatupidamiskohustust ning milline on nende valmisolek toimivateks muudatusteks arvestusalal. Uurimuse eesmärgiks on välja selgitada Eesti mikroettevõtjate valmisolek arvestusala tulevikuundade muutusteks.

Eesmärgi täitmiseks kasutatakse kvantitatiivset uurimismetoodikat. Teostatakse tõenäoslik valikuuring, mille eesmärgiks on selgitada välja mikroettevõtjate hoiakud ja arvamused. Üldkogumist, milleks on mikroettevõtjad, kes ei ole esitanud õigeaegselt enda majandusaasta aruannet või on selle jätnud esitamata, on valitud süstemaatiline valim, kellele omakorda on saadetud küsimustik. Uurimuse aluseks on Registreite ja Infosüsteemide Keskusest saadud statistilised ja küsimustikuga kogutud andmed.

Käesoleva artikli autorid soovisid teada saada kui palju on 2020. aasta majandusaasta aruannet mitte esitanute seas osühinguid ja nendest mikroettevõtjaid ning mikroettevõtjate seas läbi viia küsitlus. Lisaks küsiti Registreite ja Infosüsteemide Keskusest 2020. aasta majandusaasta aruannet mitte esitanud ühe tuhande mikroettevõtja (kasutades juhuvalimit kaasates kõiki maakondi) e-posti aadresse. Päringuga saadi 5,87% majandusaasta aruannet mitte esitanud mikroettevõtja e-posti aadressid, kellele saadeti ankeetküsimustik 25.11.2021. Küsitluse eesmärgiks oli välja selgitada:

- miks mikroettevõtjad ei ole majandusaasta aruandeid esitanud;
- kas mikroettevõtjad on valmis üle minema e-arvete kasutamisele;
- kas alates 2018. aastast oluliselt lihtsustatud majandusaasta aruande esitamine on kaasa toonud mikroettevõtjatele tunnetuslikult halduskoormuse vähenemise.

Ankeetküsimustik saadeti 1000 mikroettevõtjale, kelle aadressid saadi äriregistrist päringu teel, ankeet.ee portaali kaudu. Ankeetküsimustikule vastas 12% valimist, autorid loevad seda tulemust usaldusväärseks.

Tulemus ja järeldus

Registreite ja Infosüsteemide Keskuselt saadud andmete analüüsist selgus, et 2020. aasta majandusaasta aruanne on 23.11.2021 seisuga esitamata 75 902 osühingul ning nendest mikroettevõtjaid on 22,43% ja nendest omakorda 29,64% on registreeritud käibemaksukohustuslased. Majandusaasta aruannet mitte esitanud mikroettevõtjate seast on 29,64% käibemaksukohustuslased. Küsitlusest selgus, et majandusaasta aruannet mitte esitanud mikroettevõtjatest on 58,33% tegutsenud alla viie aasta ning 41,67% üle viie aasta. Vastanust 41,67% olid registreeritud käibemaksukohustuslased.

Küsitlus kinnitas autorite eeldust: vastanutest 50% kirjendab igakuiselt majandustehinguid ning nad peavad igakuist raamatupidamisarvestust majandus-tarkvara või Exceli abil. Need, kes igakuiselt majandustehinguid ei kirjendanud kasutavad arvestuseks kas Wordi, kontoriraamatut või ¼ nendest ei pea üldsegi raamatupidamisarvestust. Vastanutest 41,67% teostab raamatupidamisarvestust ise, 8%-le teeb raamatupidamist raamatupidaja, 16%-le osutab teenust teenuse pakkuja ning 34,33%-l ei tegele mitte keegi raamatupidamisarvestusega. Vastanutest majandusaasta aruannet ei koosta 33%, sest nad ei pea majandusaasta aruande esitamist oluliseks. Vaatamata sellele, et vastajad ei olnud esitanud majandusaasta aruannet, vastasid nad, et nende ettevõtte majandusaasta aruande koostab kas raamatupidaja (25%) või siis teenuse pakkuja (42%) ning nendest peab 25% majandusaasta aruande esitamist väga oluliseks ning 33% oluliseks. Enamus selliselt vastajad olid käibemaksukohustuslased. Küsimusele, kas ollakse valmis üle minema e-arvete ja e-kviitungite kasutamisele vastas 50% jaatavalt. Kuid mitte keegi vastanutest ei tunnetanud, et alates 2018. aastast, kui on võimalik esitada lihtsustatud majandusaasta aruannet, on nende halduskoormus vähenenud.

Analüüsitulemused kinnitasid teoreetilises osas kirjeldatud uurimistulemusi. Käibemaksukohustuslastest mikroettevõtjad peavad nõuetekohast raamatupidamis-arvestust ning on enam teadlikud ettevõtja hoolsuskohustusest tulenevate nõuetega. Läbiviidud uurimus kinnitab Laidsoo jt (2020) tulemust sellest osas, et tõenäosus, et käibemaksukohustuslasest äriühing jätab aastaaruande esitamata, on 85% väiksem kui mittekäibemaksukohustuslasest äriühingul. Samuti seda, et äriühingu vanuse kasvades (Savitševa 2019; Laidsoo jt 2020), väheneb tõenäosus, et äriühing jätab aruande esitamata.

Mikroettevõtjatest vaid 25% kasutab raamatupidamistarkvara ja 25% teeb raamatupidamisarvestust Excelis. Autorid on arvamusel, et seetõttu tuleb reaalamajanduse visiooni rakendamisel esialgu välja jätta mikroettevõtjad, kellel puudub suutlikkus üle minna andmete automatiseerimisele.

Artiklist selgus, et raamatupidamiskohustuslased Eestis on pidanud viimase viie aasta jooksul omaks võtma mitmeid muudatusi, mis tulenesid EL erinevatest direktiividest ning peagi tuleb hakata arvestama reaalamajanduse visioonist tulenevaga. Vaatamata sellele, et alates 2018. aastast on mikroettevõtjatel lubatud majandusaasta aruannet esitada lihtsustatud kujul, on siiski nende seas palju neid, kes viimase majandusaasta kohta aruannet ei ole esitanud. Läbiviidud uurimistööst selgus, et majandusaasta aruandeid jätavad enim esitamata osäühingud, kellest olemasoleva teabe kohaselt on mikroettevõtjaid 22,43%. Majandusaasta aruandeid mitte esitanud mikroettevõtjate seas on enamus tegutsenud alla viie aasta ning nad ei ole registreeritud käibemaksukohustuslastena ja nad ei pea oluliseks majandusaasta aruande esitamist.

Vastanutest 50% ei pea oluliseks igakuist nõuetekohast raamatupidamisarvestuse pidamist ning teevad raamatupidamisarvestust ise ning nad kasutavad raamatupidajat või teenuse pakkujat selleks, et see koostaks nendele majandusaasta aruande. Vaid 50% mikroettevõtjatest on valmis kasutusele võtma e-arveid ja e-kviitunge ning lihtsustatud

aastaruande esitamine ei ole mikroettevõtjatele toonud kaasa tunnetuslikult halduskoormuse vähendamist.

Artiklis püstitatud eesmärk täideti, selgitati välja mikroettevõtjate valmisolek arvestusalaa kohaldatavate muutustega. Selgus, et mikroettevõtjad on valmis muutusteks, kuid nad ei ole igakuiste lisakulude kaasnemisega võimelised valutult üle minema raamatupidamistarkvara või e-arvete kasutusele võtule, sest see vähendaks nende majandustegevuse kasumlikkust.